Лист нобелівського лауреата з антисемітськими нападами на Ейнштейна не знайшов покупця

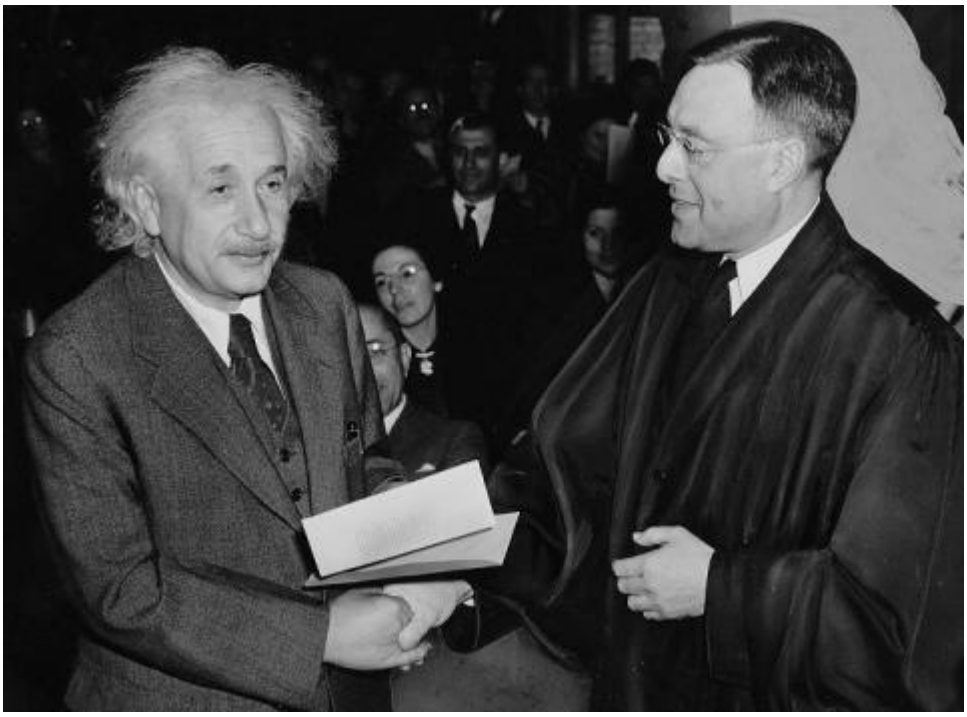

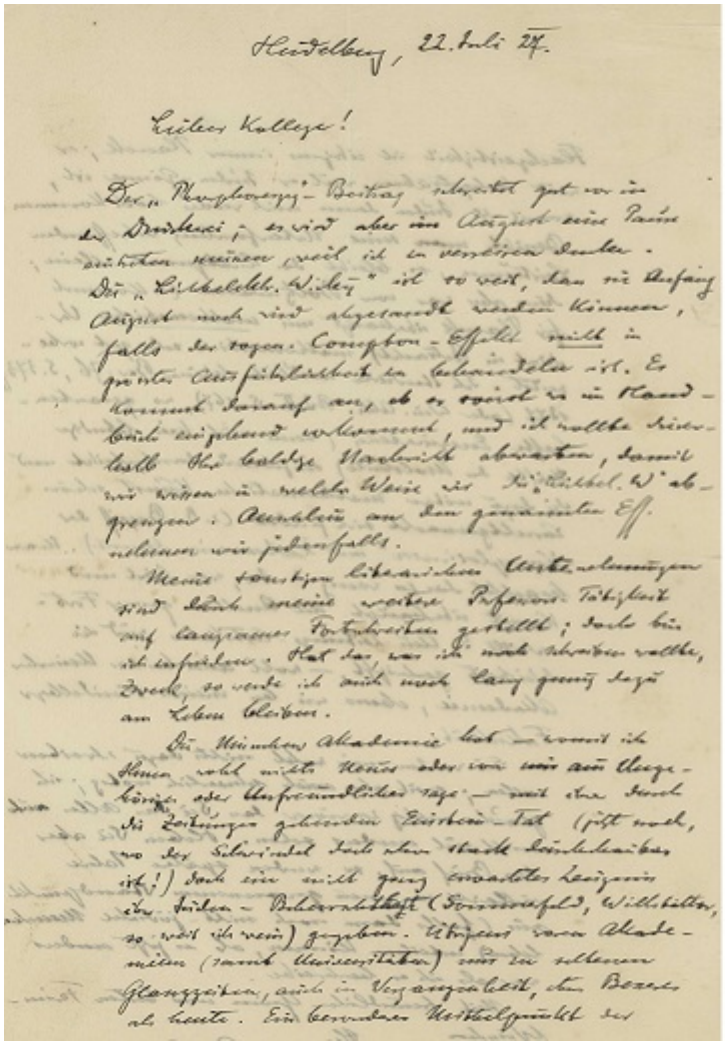

Heidelberg, 22. Juli 27.

Lieber Kollege!

Der „Nobelpreis"-Beitrag schreitet gut vor in der Druckerei; es wird aber im Ausgang eine Pause eintreten müssen, weil ich in verreisen denke. Die „Lichtelektr. Wirkung" ist so weit, daß die Anfang August noch ins Abgetrennt werden können, falls der vorgen. Compton-Effekt mitt in gründlicher Ausführlichkeit zu behandeln ist. Es kommt darauf an, ob er wirklich in Handbuch einfließend willkommen, und ich wollte hierbei die beiliegende Handschrift abwarten, damit wir wissen in welcher Weise ich die Lichtel. W. abgrenzen. Ausführlich an dem gemeinten Eff. nehmen wir jedenfalls.

Meine sonstigen literarischen Arbeitsvorhaben sind durch meine weitere Professor-Tätigkeit auf langsamer Fortschreiten gestellt; doch bin ich zufrieden. Hat das, was ich noch schreiben will, Zweck, so werde ich mich noch lang genug dazu am Leben bleiben.

Die Münchner Akademie hat — womit ich Ihnen wohl nichts Neues oder von mir aus Uneigennütziges oder Unfreundliches sage — mit der Stimme der Zeitungen gebundenen Eintritt-Tal (jetzt noch, wo der Silberwert dort ein stark hinkender ist!) doch ein nicht ganz erwartetes Lebenszeichen der Juden-Bedrängtheit (Sommerfeld, Willstätter, so weit ich weiß) gegeben. Übrigens waren Akademien (samt Universitäten) nur in seltenen Glanzzeiten, auch in Vergangenheit, etwas Besseres als heute. Ein besonderer Mittelpunkt der

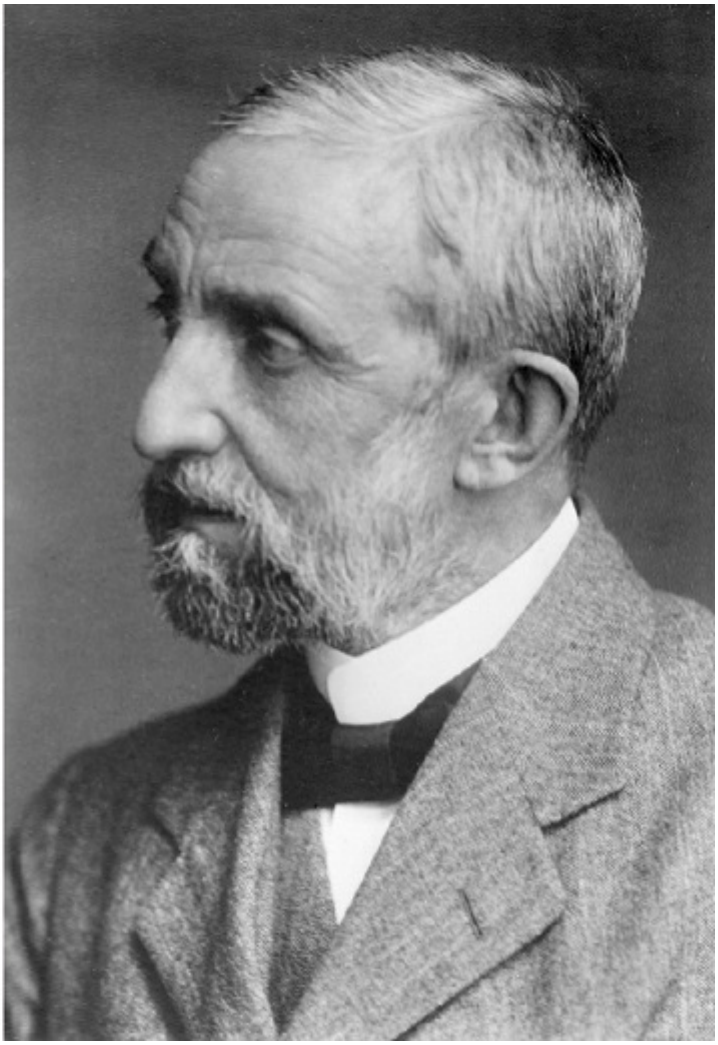

Лист Ленарда. Фото: Nate D. Sanders Auctions

Філіпп Ленард, 1942

Жаль щодо прийому Альберта Ейнштейна в Баварську академію наук і незадоволення «засиллям євреїв» прозирає у листі лауреата Нобелівської премії з фізики Філіппа Ленарда своєму колезі, також Нобелівському лауреату Вільгельму Віну.

Оригінал листа, який було написано в липні 1927 року, був виставлений на аукціоні Nate D. Sanders Auctions в Лос-Анджелесі за $ 16 000, але так і не знайшов свого покупця.

Тим не менш, цей дуже цікавий документ проливає світло на настрої окремих німецьких вчених в 1920-х роках. Лауреат Нобелівської премії 1905 «за роботи з дослідження катодних променів» Ленард був монархістом і переконаним антисемітом. У 1922-му році він піддався обструкції, відмовившись вивісити траурний прапор на своєму інституті в честь державного похорону нещодавно убитого міністра закордонних справ Веймарської республіки єврея Вальтера Ратенау.

Прощання с Вальтером Ратенау в Рейхстазі, 27 червня 1927

Ейнштейн в цей час знаходився по інший бік барикад — після вбивства правими екстремістами його друга Ратенау, вчений біжить з Берліна. «У мене все добре, незважаючи на антисемітів з числа моїх німецьких колег», — пише Ейнштейн сестрі Майї. Але додає: «Тут назрівають темні часи в економічному і політичному плані».

У тому ж 1922 році році Ейнштейн отримує Нобелівську премію за прояснення квантової природи фотоефекту, базуючись, в тому числі і на експериментах Ленарда. Останнього, навпаки, переслідують нещастя — в результаті інфляції професор втратив весь свій статок, і в цьому ж році помер його єдиний син.

Філіпп Ленард став першим видатним німецьким вченим, який в 1924 році публічно підтримав НСДАП. У 1926-му він зустрівся в Гейдельберзі (де очолював Радіологічний інститут) з Гітлером.

Баварська академія наук

Лист Вільгельму Віну (лауреату Нобелівської премії з фізики 1911 року) цілком відображає ідеологію Ленарда. Він нарікає, що в Академії домінують євреї, а Макса Планка (теж нобелівського лауреата) «штовхають нагору, тому що він сприяє євреям». Особливо зловісно виглядає іронія Ленарда про часи, коли в світі «не залишиться неєвреїв». Чи здогадувався вчений, що його ідейні кумири, навпаки, готують тотальне знищення євреїв?

Після приходу до влади нацистів супротивник теорії відносності був всіляко приголублений режимом і став батьком-засновником «арійської фізики». У 1936 році вийшов підручник Ленарда «Німецька фізика в чотирьох томах», в передмові до якого нобелівський лауреат наполягав, що арійська раса має найкращі передумови для пізнання світу. Він став першим лауреатом Премії в галузі мистецтв і наук, заснованої НСДАП в якості заміни Нобелівської премії в 1937 році. «Найбільш важливий приклад небезпечного впливу єврейських кіл на вивчення природи представляє Ейнштейн зі своїми теоріями і математичною балаканиною, — відзначав Ленард. — ...Ми повинні зрозуміти, що негідно німця бути духовним послідовником єврея».

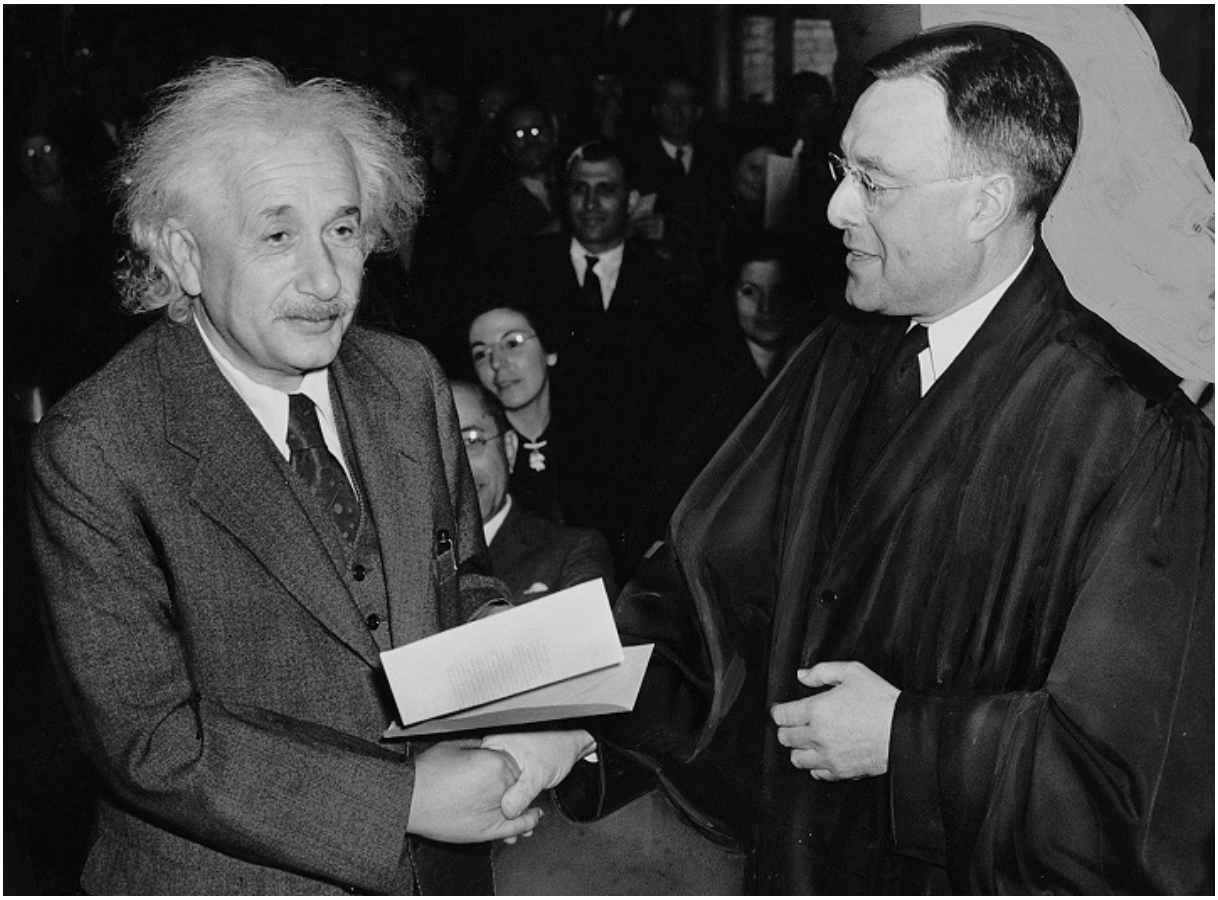

Альберт Ейнштейн отримує громадянство США

Після війни, зважаючи на похилий вік Ленарда, американці не наполягали на проходженні їм процедури денацифікації. Він помер в 1947 році в містечку Мессельхаузен на південному заході Німеччини, куди в роки війни перевели його інститут. Топоніми, названі на честь нобеліата, були перейменовані.

Що стосується Ейнштейна, то в 1933-му він покинув Німеччину, відмовившись незабаром від членства в Пруській і Баварській академії наук і припинивши спілкування з німецькими колегами, які залишилися в Німеччині.

Здавалося б, лист засновника «арійської фізики» з нападами на найбільшого вченого XX століття мав зацікавити колекціонерів, але лот так і залишився незатребуваним.

Константин Мельман